

EVROPSKÝ PRACOVNÍ TRH MEZI DVĚMA OTŘESY

ŠÁRKA HOMFRAY

Aktuální vydání pravidelné klíčové publikace Evropského odborového institutu (ETUI) *Benchmarking Working Europe 2021* se zabývá zejména analýzou nerovnosti v době nástupu pocovidové obnovy pracovního trhu. Toto období existující nerovnosti nejen odhalilo, ale do značné míry i prohloubilo nebo alespoň upevnilo. V tomto ohledu mohou být závěry výzkumníků a výzkumnic za loňský rok významným varováním a lekcí i pro letošek a bezprostřední budoucnost.

Nerovnosti jako komplexní a historický jev

Proč se letos ETUI věnovala zejména nerovnostem, to vysvětluje v úvodní části publikace britská profesorka epidemiologie Kate Pickettová. Řada výzkumů z nejrůznějších oborů – epidemiologie, sociologie, kriminologie a dalších – spojuje ekonomické nerovnosti se širokým spektrem zdravotních a společenských problémů.

A čím jsou společenské nerovnosti vyšší, tím více problémů se koncentruje u znevýhodněných, ať už se jedná o vyšší úmrtnost nebo o špatné podmínky pro děti. Pickettová připomíná, že tyto jevy a problémy jdou ruku v ruce a tam, kde se vyskytuje jeden závažný problém, se většinou přidávají i ty ostatní. Není tedy možné řešit problémy izolovaně, například dětskou obezitu odděleně od ekonomických faktorů a nutriční chudoby.

70. léta minulého století bývají označována za nejrovnostářštější dekádu statisticky sledovaného období. Později se ve většině zemí OECD začaly rozevírat příjmové nůžky, příjmy a majetek osob označovaných za „top 1%“ rostly, zatímco korporátní daně se prudce snižovaly. Jako

výsledný efekt můžeme sledovat slabý ekonomický růst, nízké investice, stagnaci životních standardů i proměny voličských preferencí. I nárůst populismu a pravicového extremismu lze připsat dekadám neoliberalismu a úsporných politik. Bylo by ale bohužel ještě předčasné považovat neoliberální politiky za zcela překonané (a u nás to aktuálně můžeme dobře pozorovat), byť pandemie důsledně poukázala na jejich nedostatky a řada států i jiných aktérů se k nim v současné situaci důvodně nevrací.

Jednotlivé oblasti

Publikace je tradičně rozdělena do několika tematických okruhů. Jednotlivá zjištění v těchto okruzích by bylo možné shrnout zhruba následovně. Evropské ekonomiky začaly opět růst. Všechny programy a podpůrná opatření (u nás například programy Antivirus) zmírnilly dopady nižších výdělků a příjmů; tím zabránily řadě lidí a rodin spadnout pod hranici chudoby. Spouští se programy obnovy, strategie Evropské centrální banky jsou citlivější k otázkám zaměstnání a klimatu. Otázka je, jestli takováto citlivá schémata budou přijata i v rámci členských států a jak dlouho vydrží.

V oblasti pracovního trhu a sociálních věcí uplynulé roky prohloubily a upevnily existující nerovnosti a přes všechny snahy docházelo ke ztrátě pracovních míst – musíme čelit riziku zvýšení dlouhodobé nezaměstnanosti. Dopady pandemie navíc nebyly rozděleny rovnoměrně, nejhůře dopadaly na už tak křehké skupiny na trhu práce, tedy na mladé pracovníky a na lidi s nízkou kvalifikací. V řadě členských států se posílily i nerovnosti v závislosti na věku, vzdělání a bytovém statusu. V oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci lze rovněž zaznamenat obdobné nerovnosti – vyšší ohrožení a dopady nesly například osoby ve feminizovaných profesích.

Také ohledně mezd a kolektivního vyjednávání došlo k prohloubení rozdílů nejen mezi nízko- a vysokopříjmovými skupinami, ale i mezi ženami a muži. Zmírnění těchto rozdílů by značně napomohla adekvátní minimální mzda naplňující kritérium „dvojí důstojnosti“ (double decency threshold), tedy ve výši alespoň 60 %

mediánové mzdy a 50 % průměrné mzdy. Je zejména důležité, aby při projednávání návrhu směrnice o přiměřených minimálních mzdách v Evropské unii nedošlo k přílišné redukci zde obsažených požadavků a tím ke snížení efektivity navržených institutů. Kromě minimální mzdy je důležité robustní kolektivní vyjednávání. Zde materiál upozorňuje zejména na novější výsledky z Cambridge Leximetric Database – zatímco napříč unijními zeměmi po roce 1990 klesala úroveň práv zaměstnanců, posilovala se ochrana zájmů vlastníků a investorů. Tento trend se pojí s vyšším rozdělováním zisků na úkor mezd. Zároveň se nepotvrdily teze o tom, že tyto zisky budou investovány zpět do firem; z korelací mezi těmito ukazateli a produktivitou či inovacemi by bylo spíš možné dovodit opak.

Oblast klimatických změn je také důležitým aspektem v otázce nerovností. Nejbohatších 10 % unijní populace je zodpovědných za stejný objem emisí skleníkových plynů jako spodních 50 %, na tyto nejchudší ale nejcitelněji dopadnou nejhorší projevy klimatických změn a znečištění. Klimatické politiky však s sebou nesou riziko nerovných bezprostředních dopadů, které opět citelněji zasáhnou nízkopříjmové vrstvy obyvatelstva – to je nezbytné mít na paměti při úsilí o spravedlivou transformaci.

Lekce pro současnost

S ohledem na dramatické okolnosti posledních týdnů a válku na Ukrajině si můžeme klást otázku, zda nám loňské čtení v letošním roce a v dalších letech bude ještě užitečné. Není pochyb o tom, že evropský pracovní trh čeká velký otřes s ohledem jak na migrační pohyby, tak na sankce a jejich ekonomické důsledky. Konkrétní podobu ani rozsah těchto otřesů zatím nelze odhadnout. To ale neznamená, že z analýzy let minulých nemůžeme načerpat určité poznatky.

Není tajemství, že migranti se častěji než místní pracovníci stávají stranou nevyrovnaného překerního vztahu, v důsledku krátkých dob pojištění nebo jiných faktorů mohou stát více či méně mimo systém sociálního zabezpečení. V řadě států je taky úzce provázán bytový a pracovní

status, kdy např. pracovní povolení je podmíněno existencí zaměstnání. Takové nastavení může komplikovat možnost změny práce, a to i v situaci, kdy se daný zaměstnavatel vůči svým zaměstnancům – migrantům chová v rozporu s právem.

Rovněž musíme mít na paměti genderový aspekt současných procesů. Lze očekávat, že velkou část uprchlíků ze zasažených oblastí budou představovat ženy, často s dětmi nebo staršími příbuznými. Migrantky se závazky v oblasti péče patří na pracovním trhu tradičně ke skupinám nejvíce ohroženým překerní prací a vykořisťováním. Koncentrují se navíc v segmentech, které nesou specifická zdravotní rizika, zejména psychosociálního, ale i epidemiologického charakteru, jak vyplývá z páté kapitoly publikace.

Pozor na ztrátu posledních zbytků práv

Na tyto a další procesy bychom se tak měli snažit připravit mimo jiné proto, aby důsledkem dalšího otřesu nedošlo k horšímu prohloubení nerovností, než je nevyhnutelné, aby celé skupiny ekonomicky aktivních osob nepřišly o poslední zbytky zaměstnaneckých a sociálních práv a aby bylo možné udržet alespoň elementární úroveň soudržnosti. Jinak budeme důsledky událostí posledních let řešit ještě po dlouhá desetiletí.

ŠÁRKA HOMFRAY

Autorka je právničkou Odborového svazu státních orgánů a organizací a místopředsedkyní Výboru ČMKOS pro rovné příležitosti žen a mužů.

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**